

Weronika Żybura 
Uniwersytet Civitas

JAK MOŻNA SOBIE ZROBIĆ COŚ TAKIEGO? PODZIAŁ „MY – ONI” W ANTYNATALISTYCZNYCH GRUPACH NA FACEBOOKU

Artykuł analizuje strategie dyskursywnego odróżniania „my – oni” w antynatalistycznych grupach na Facebooku. Celem badania jest identyfikacja mechanizmów konstruowania podziałów społecznych w tych grupach i przypisywania cech grupie „oni”, którą w tym dyskursie stanowią rodzice. Sformułowano dwa pytania badawcze dotyczące charakterystyki grupy „oni” i pozycji, z której antynataliści formułują argumenty. Zastosowano krytyczną analizę dyskursu obejmującą wpisy, komentarze i materiały wizualne z dwóch grup facebookowych (2020–2024). Wyniki wskazują na dominację strategii moralnej, intelektualnej i wyższości klasowej antynatalistów wobec rodziców. Rodzicielstwo podlega deprecjacji, rodzice – zwłaszcza matki – przedstawiani są jako nieracjonalni i niekompetentni. Analiza pokazuje, że media społecznościowe intensyfikują emocje, radykalizują poglądy i sprzyjają reprodukcji stereotypów. Badanie wpisuje się w refleksję nad rolą mediów społecznościowych w kształtowaniu norm społecznych i wskazuje na potrzebę dalszych studiów nad wpływem cyfrowej debaty na współczesne zmiany wartości kulturowych.

Słowa kluczowe: media społecznościowe; Facebook; antynatalizm; dyskursywne strategie odróżnienia

“How Can Someone Do This to Themselves?” “Us–Them” Divide in Polish Antinatalist Groups on Facebook

Parenthood is no longer the default choice for young people, and social media discussions both reflect and shape their attitudes. This article explores the “us–them” divide in Polish antinatalist groups on Facebook, focusing on how parents are characterized as “them”. Two research questions were formulated: What characteristics are assigned to “them”? From what position do antinatalists construct their arguments? The study employs critical discourse analysis of posts, comments, and visual materials from two Facebook groups (2020–2024). Findings reveal the dominance of moral, intellectual, and class-based superiority strategies among antinatalists. Parenthood is devalued, and parents, mothers in particular, are depicted as irrational and incompetent. The analysis reveals that social media intensifies emotions, radicalizes views, and reinforces stereotypes. This study

Uniwersytet Civitas, weronika.zybura@civitas.edu.pl, ORCID 0000-0003-2644-5027. Tekst opublikowany na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-NC-ND 3.0 PL).

advances knowledge on how digital discourse shapes social norms and postulates the need for further research about the impact of online debates on contemporary cultural values.

Key words: Facebook; social media; antinatalism; discursive differentiation strategies

Wprowadzenie

Media społecznościowe to współczesne areny, na których tworzone są obrazy rzeczywistości. Aktywność online stanowi dziś centralny aspekt życia większości ludzi: na komunikatorach, portalach, forach, w grupach internetowych konstruowane są i odgrywane grupowe i jednostkowe tożsamości, wytyczane podziały, reprodukowane stereotypy, uprzedzenia, hierarchie społeczne. Komunikacja w mediach społecznościowych tworzy ramę odniesienia, w której użytkownicy, komentując, udostępniając, lajkując, tworzą wartości, znaczenia swoich własnych doświadczeń i nadają im sens – organizują i konstruują swoje światy społeczne. Obecne w mediach społecznościowych sposoby konceptualizowania zjawisk, rozumienia ich, wartościowania mogą odzwierciedlać lub zapowiadać zmiany społeczne niewyrażane lub jeszcze niewyrażane w komunikacji twarzą w twarz (Skowronek, 2019).

Narzędziem sprawowania oddolnej władzy nowych mediów jest tworzenie dyskursywnych podziałów „my – oni” (van Leeuwen, 2008). Strategie językowe w dyskursie mediów społecznościowych wykorzystywane wobec grupy obcej zarówno konstruują, jak i odzwierciedlają oraz intensyfikują napięcia istniejące w rzeczywistości „realnej”. Mechanizmy dyskursywnej kategoryzacji – dyskryminacja, stygmatyzacja (Raffone, 2022), przypisanie winy „Innemu” (Khosravi-Nik, 2017), które ujawniają się w społecznościach wirtualnych, mogą stanowić zapowiedź kulturowej marginalizacji i ekskluzji w rzeczywistości offline.

Antynatalizm to stanowisko filozoficzne, którego głównym założeniem jest przekonanie o konieczności rezygnacji z prokreacji (Benatar, 2023). Stanowi również postawę społeczną i strategię życiową, a także fenomen kulturowo-komunikacyjny – trend, który w formie memów, podcastów, komentarzy, grup w mediach społecznościowych coraz mocniej rezonuje w przestrzeni medialnej i internetowej.

W antynatalistycznym dyskursie w mediach społecznościowych rodzicielstwo traci dotychczasowy prestiż – rodzice stają się „Innym” poddawany krytyce i stygmatyzacji. Zmiana ta ujawnia nowe perspektywy i „podskórne” emocje, dotąd nieobecne w zdominowanej przez pronatalistyczne narracje debacie publicznej (Jach, 2017). Grupy internetowe umożliwiają antynatalistom ujawnienie się ze swoimi przekonaniami, wymianę opinii i budowę poczucia

wspólnoty, tym samym prowadzone w grupach dyskusje nie tylko odzwierciedlają, ale też kształtują strategie życiowe użytkowników (Lieberman i Schroeder, 2020). W dyskusjach na forach internetowych artykułowane są argumenty dotychczas tabuizowane w przestrzeni publicznej, marginalizowane w dominujących narracjach kulturowych, w których to bezdzielnosc jest piętnowana. Tym samym dochodzi tam do ustanowienia nowych relacji przywileju i opresji, które kształtują interakcje w świecie „realnym”, w którym – być może – to decydujący się na potomstwo będą musieli swoje wybory uzasadniać.

Antynatalistyczna argumentacja trafia współcześnie na podatny grunt – rosnącą niechęć młodych ludzi wobec posiadania potomstwa (CBOS, 2023a; Copernicus Research Team, 2021; GUS, 2022). Punktem wyjścia dla zaprezentowanej w artykule analizy jest założenie, że dyskusje w facebookowych grupach antynatalistycznych potraktować można jako soczewkę, która skupia wiele współczesnych dyskursów w atrakcyjną dla użytkowników, uzasadniającą ich wybory życiowe i postawy narrację. Równocześnie jest to narracja, o której formie i treści decyduje architektura mediów społecznościowych – charakterystyczne dla tej przestrzeni komunikacyjnej mechanizmy odróżnienia.

W artykule stawiam pytanie o strategię konstruowania grupy „oni” w antynatalistycznym dyskursie mediów społecznościowych. Ramę teoretyczną i centralną kategorię analityczną badania stanowią konceptualizacje dyskursywnych strategii odróżniania (Wodak, 2011). Przedmiotem badania jest dyskurs antynatalistycznych grup na portalu Facebook, który stanowi egzemplifikację konstruowania za pomocą języka i innych kodów komunikacyjnych symbolicznych granic „my – oni”. Celem tekstu jest pokazanie, w jaki sposób w tych grupach dokonuje się podział na „nas” – rezygnujących z prokreacji, lokowanych na pozycji przewagi – i „Innych”, „obcych” – decydujących się na potomstwo, definiowanych jako winni, gorsi, zasługujący na potępienie.

Ramy teoretyczne

Antynatalizm jako filozofia, postawa społeczna i strategia życiowa

W filozoficzny światopogląd antynatalistyczny wpisane jest przekonanie, że w życiu człowieka cierpienie przeważa nad przyjemnością, lepiej zatem jest nie narodzić się niż istnieć (Benatar, 2023; zob. zestawienie dziesięciu argumentów antynatalistycznych w: Rossolatos, 2019). Zdaniem antynatalistów powoływanie na świat potomstwa jest czynem moralnie złym, oznacza bowiem skazanie na nieuchronne cierpienie człowieka, który nie godził się na to, nie miał innego niż zaistnienie wyboru (zob. antynatalizm pesymistyczny, Florkowski, 2021; Jach, 2017). Co więcej, będzie on nieuchronnie zadawał cierpienie innym czującym

istotom – nie tylko ludziom, ale też zwierzętom, przyrodzie, całej planecie (Harrison i Tanner, 2011; zob. antynatalizm ekologiczny, Jach, 2017; Zych, 2023). Decyzja o rodzicielstwie wynika z ulegania kulturowym iluzjom i mechanizmom wyparcia, sublimacji, zaprzeczenia, samooszukiwania, samoogłupienia (Zapffe, 2013).

Antynatalizm jako współczesna postawa społeczna wymaga szerszej, wykraczającej poza filozoficzne aksjomaty interpretacji – bardziej niż przesłanki etyczne akcentuje praktyczne, ekonomiczne, ekologiczne argumenty związane z autonomicznymi decyzjami, strategiami i stylami życia. Stanowi odpowiedź na późnonowoczesną, globalną wielokryzysowość: konflikty zbrojne, zmiany klimatyczne, migracje, ubóstwo, kryzysy ekonomiczne. To nie jest świat, na który można sprowadzać kolejnych ludzi – argumentują antynataliści (Starzyński, 2023; Zych, 2023).

Postawy antynatalistyczne można interpretować jako artykulację dokonującej się zmiany kulturowej. Według badań CBOS (2022) 21% Polek i Polaków w wieku od 18 do 24 lat nie zamierza mieć w ogóle dzieci, a w badaniu z 2023 roku 68% Polek w wieku rozrodczym (18–45 lat) oświadczyło, że nie planuje potomstwa (CBOS, 2022, 2023b). Ankietowani podają przyczyny osobiste – po prostu nie chcą, nie lubią dzieci, tak odczuwają, rodzicielstwo stanowi dla nich zbyt dużą odpowiedzialność, odbiera niezależność. Wskazują również niesprzyjającą planowaniu potomstwa sytuację w kraju i na świecie, warunki materialne, obawy związane ze stanem środowiska naturalnego, kryzysem klimatycznym oraz sytuacją geopolityczną. Chęć posiadania potomstwa częściej deklarują kobiety z wyższym wykształceniem, mieszkanki dużych miast, pozostające w stałym związku (Omyła-Rudzka, 2023), a także osoby identyfikujące się jako religijne (Kowalcuk, 2010).

Antynatalizm to postawa wpisująca się w zmiany w zakresie formowania systemu aksjonormatywnego młodych pokoleń. W przypadku pokolenia Z na ów system składają się: indywidualizm, konsumpcjonizm, orientacja na komfort materialny, samorozwój i samospełnienie, bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne, a także troska o własne ciało (Więckiewicz, 2023; Twenge, 2017, 2024). Badania wskazują na różnicowanie się postaw życiowych młodych ludzi (Gizicka i in., 2023), pluralizację modeli rodzin, spadek znaczenia rodzicielstwa dla tożsamości i poczucia sensu życia (Tomaszewska, 2017). Spada aktywność seksualna młodych ludzi, rosną różnice światopoglądowe pomiędzy kobietami a mężczyznami (CBOS, 2023c), co znajduje odzwierciedlenie w trudnościach w budowaniu trwałych relacji. Rodzicielstwo, wobec wzrastającej liczby dostępnych w mediach społecznościowych alternatywnych stylów życia i wyborów, traci dotychczasową, dominującą rangę w planach życiowych (Majcherek, 2024).

Rezygnację z rodzicielstwa interpretować można również jako bunt wobec wizji „szczęśliwego życia” pokolenia rodziców, strategię oporu młodych ludzi

wobec hegemonicznego dyskursu pronatalistycznego (Jach, 2017). Dyskurs antynatalistyczny skupia tematy artykułowane współcześnie przez młodych – poza ekologicznymi również wątki emancypacyjne, problematyzujące macierzyństwo jako kulturowo uwarunkowaną instytucję, i antykapitalistyczne, dekonstruujące założenia ideologii, w ramach której prokreacja jest narzędziem reprodukcji kolejnych konsumentów.

Wobec dominującej we współczesnych, również zachodnich, społeczeństwach kulturowej orientacji pronatalistycznej, w ramach której prokreacja jest zawsze nagradzająca i „naturalna”, a rodzicielstwo domyślną i oczywistą powinnością społeczną i moralną, antynatalizm stanowi zjawisko nowe, nieoczywiste. To „filozofia ekstremalna” (Florkowski, 2021), postawa radykalnie krytyczna. W kontekście polskim jest narracją, która podważa dominujący wzór kultury (rodzicielstwo), odrzuca hegemoniczny, oparty na doktrynie katolickiej, ideologii neoliberalnej oraz nacjonalizmie konstrukt kulturowy „Matki Polki” (Szymczak, 2014, s. 232, zob. też Majcherek, 2024). Ponieważ „bezdzielnosć funkcjonuje w kulturze jako synonim egzystencji niepełnej, wybrakowanej, niespełnionej, a przez to również bezcelowej” (Marzec, 2014, s. 20), odmowa prokreacji oznacza odrzucenie wzorców, wymknięcie się kontroli społecznej, odmowę podporządkowania.

Antynatalistyczne grupy w mediach społecznościowych. Podział „my – oni”

Antynatalizm pozostaje dyskursem niszowym (Florkowski, 2021). Jednak w ostatnich latach wraz z dotykającym zachodnie społeczeństwa kryzysem demograficznym – ale też w szerszym, polikryzysowym, związanym z późnowoczesnymi zagrożeniami kontekście – wątki antynatalistyczne pojawiają się coraz częściej, są wyraźniej słyszalne (zob. np. de Giraud, 2023; Starzyński, 2023; Rossolatos, 2019).

W mediach społecznościowych założenia antynatalizmu ulegają transformacji. Facebookowy dyskurs antynatalistyczny jest adaptacją filozoficznych, abstrakcyjnych twierdzeń do struktury komunikacji w mediach społecznościowych i komunikacyjnych potrzeb użytkowników. Członkowie wirtualnych wspólnot dostosowują tę ideologię do indywidualnych „światów życia”, dokonują jej recepcji, interpretacji w taki sposób, aby uzasadniała ona ich tożsamości i strategie życiowe. Facebookowi antynataliści „konsumują” filozoficzne założenia tak, aby legitymizowały one negatywną ocenę lokowanych po stronie „natalistów” osób i grup społecznych (Georgieva-Stankova, 2023; Rossolatos, 2019). Praktykom tym sprzyjają oparte na dyskursywnych strategiach odróżniania mechanizmy mediów społecznościowych.

Dyskursywna strategia odróżniania jest działaniem językowym, które polega na konstruowaniu różnicy, granicy symbolicznej między grupą własną „my”

a grupą obcą – „oni”. Przyjęcie w analizie dyskursu paradygmatu odróżnienia pozwala opisywać różnice i hierarchie rasowe (Adeyanju i Oriola, 2010; Desmarais i in. 2023; Roy i in., 2020), etniczne (KhosraviNik i Sarkhoh, 2017; Van Dijk, 1987), religijne (Burke, 2018; Silva, 2017), płciowe (Evans i da Silva, 2023; Feldshuh, 2018; KhosraviNik i Esposito, 2018; Peng i in., 2023; Rizwan, 2022), również dotyczące stylów życia (Gibson i in., 2016; Makoza i in., 2014; Marzorati, 2013; McGeechan i in., 2021), tożsamości (Mohd i in., 2024; Radiukiewicz, 2015), światopoglądów (Bouvier i Machin, 2020).

Wskazywanie „Innego” służy tworzeniu, umacnianiu i legitymizacji własnej tożsamości grupowej, podzielanych przez członków grupy przekonań. Aktorzy – za pomocą kategoryzacji, konstruowanego językowo dystansu, dyskursywnych strategii argumentacyjnych, narracji, ram interpretacyjnych narzucanych obiektem i zdarzeniom – wskazują „Innego”, wobec którego chcą zaznaczyć własną przewagę (Van Dijk, 1987). W ramach strategii odróżniania „Innemu” przypisywane są cechy, motywacje i wartości, które uzasadniają jego dewaluację. Strategia orzekania w klasyfikacji zaproponowanej przez Reisigl i Wodak (2017, s. 95) polega na dokonywaniu dyskursywnej charakterystyki zjawisk w taki sposób, aby legitymizowała pozycję nadawcy komunikatu. Reprezentacja „Innego” konstruowana jest na podstawie stereotypów, założeń, uprzedzeń albo dążenia do ich aktywizacji. Strategia perspektywizacji (Reisigl i Wodak, 2017, s. 95) ma na celu takie skonstruowanie własnej pozycji – oddzielenia i dystansowania się od „Innego” – które przekonałoby odbiorców komunikatu o słuszności prezentowanego im światopoglądu.

Celem strategii dyskursywnego odróżnienia „my – oni” może być stygmatyzacja, uprzedmiotowienie „Innego” – wskazanie go nie jako „po prostu” odmiennego od „nas”, ale gorszego, podrzędnego – wroga, winnego, dewianta, tego, którym „my” nie tylko nie jesteśmy, ale i nie chcemy być (van Leeuwen, 2008, s. 40). Funkcją figury „Innego” okazuje się wówczas kanalizacja grupowej wrogości oraz ustanowienie pozycji grupy własnej jako mającej słuszność, przewagę, dominującą (Ciesek, 2018, s. 63; zob. też Dervin, 2016). Grupa „oni” w ramach dyskursywnie konstruowanych reprezentacji jest homogeniczna, indywidualne różnice pomiędzy jej członkami są pomijane, przypisywane im cechy bazują na stereotypach (Van Dijk, 1987, s. 40). „Inny” może podlegać stygmatyzacji – nadana jest mu dyskredytująca społecznie etykieta. Piętno zostaje przypisane z pominięciem innych społecznych charakterystyk, determinuje postrzeganą tożsamość, domaga się potwierdzenia zawartych w piętnie oczekiwań (Goffman, 2005; zob. też Grant, 2010; Hughes i Nisco, 2022; McGeechan i in., 2021). Odróżnieniu i zbudowaniu przewagi własnej grupy służy również wyśmianie „Innego” – subtelna strategia dyskursywnej przemocy i dominacji wykorzystująca ironię, żart, sarkazm pobłażliwy, lekceważący ton (Breazu i Machin, 2019; Raffone, 2022; Udupa i Pohjonen, 2019).

Nastawione na zysk media społecznościowe opierają komunikację na uproszczonych, emocjonalnych i stereotypowych kategoryzacjach, intensyfikujących zaangażowanie użytkowników. Użytkownicy wirtualnych wspólnot – często zamkniętych grup w mediach społecznościowych – na własny użytek konstruują ekskluzywny obraz świata, utwierdzają się nawzajem nie tyle w swoich racjach, ile w słuszności, zazwyczaj emocjonalnych, sądów. Izolacja w granicach internetowych grup osób podobnie myślących, których poglądy nie muszą być konfrontowane w interakcji z innymi grupami, ugruntowuje wspólnie konstruowany obraz rzeczywistości, normalizuje podzielane wartości (Bessi i in. 2015; Cinelli i in., 2021; del Vicario i in., 2016; zob. też Kreft, 2019).

Charakterystyczne dla komunikacji w mediach społecznościowych skróty, wymagające jednoznaczności, wyrazistości, natychmiastowych reakcji, błyskawicznie rozprzestrzeniające się treści sprzyjają intensyfikacji emocji i radykalizacji przekonań, nakręcaniu spirali agresji (Chrzanowska, 2017; zob. też Dave, 2021; Duguid i Partington, 2023; KhosraviNik i Esposito, 2018; Padley, 2022; Raffone, 2022). Anonimowość i brak fizycznej obecności interlokutora wyzwalają zachowania komunikacyjne, które nie pojawiłyby się w relacji bezpośredniej, takie jak stygmatyzacja, wysmianie, upokarzanie, język nienawiści, uprzedmiotowienie „Innego” (Harel i in., 2020; zob. też McGeechan i in., 2021).

Wspólnoty internetowe, w odróżnieniu od grup zbudowanych na komunikacji twarzą w twarz, są mniej stabilne, członkostwo w nich może być chwilowe, mniej angażujące dla indywidualnej tożsamości. Skupione wokół zazwyczaj jednej wspólnej sprawy, zainteresowania czy celu grupy te są heterogeniczne – tworzą je ludzie, których poza tą jedną sprawą nic lub niewiele łączy (Bujała, 2011; Shumar i Renninger, 2004; Szpunar, 2004; Van Dijk, 1997; Wellman i Gulia, 2018). Figura „Innego-obcego” pełni wobec takiej grupy funkcję regulującą, porządkującą i uzasadniającą własne racje i przewagi – stanowi konieczny warunek istnienia „my”.

W światopogląd antynatalistyczny wpisana jest radykalna kategoryzacja świata „my – oni”. Moralna wina leży po stronie natalistów – tych, którzy decydują się na prokreację (Benatar, 2023). Ten dychotomiczny obraz rzeczywistości wydaje się łatwo wpisywać w polaryzującą architekturę mediów społecznościowych. W facebookowych grupach jednoznacznie wskazany „Inny-winny” ma potencjał dla konstruowania granic symbolicznych. Decyzja reprodukcyjna okazuje się przedmiotem walk symbolicznych, kryterium włączenia i ekskluzji, identyfikacji i odróżnienia osób godnych i mniej wartościowych (Lamont, 1992; Sandst, 2024). Antynatalizm w przestrzeni komunikacyjnej mediów społecznościowych nie jest stanowiskiem w dyskusji – ta nie toczy się w samozwrotnych, zamkniętych *echo-chambers*, w których głosy są do siebie „dodawane”, ulegają zwielokrotnieniu, samopotwierdzeniu. Jest argumentacją stanowiącą podstawę nie tylko odróżnienia, ale też budowania przewagi własnej grupy nad tymi,

którzy w dychotomizującej, antagonizującej strukturze mediów społecznościowych kategoryzowani są jako „inni – obcy – gorsi”.

Metodologia

Badanie ma na celu analizę reprezentacji „Innego” w dyskursie antynatalistycznych grup na portalu Facebook. Analiza koncentruje się na charakterystykach przypisywanych przez użytkowników członkom grupy „oni” oraz stosowanych przez nich językowych strategiach odróżniania – konstruowania przewagi grupy własnej.

Sformułowano następujące pytania badawcze:

- 1) Jakie cechy przypisywane są przedstawicielom grupy „oni” w dyskursie antynatalistycznych grup na portalu Facebook?
- 2) Z jakiej pozycji grupa „my – antynataliści” przypisuje cechy i formułuje argumenty wobec grupy „oni” w dyskursie antynatalistycznych grup na portalu Facebook?

W celu odpowiedzi na pytania badawcze zastosowano krytyczną analizę dyskursu (KAD) – podejście, które pozwala dekonstruować dialektyczną relację między społeczeństwem a formami języka: dyskurs „reprodukuje społeczeństwo i kulturę, będąc jednocześnie przez nie reprodukowanym” (Krzyżanowska, 2013, s. 66). KAD umożliwia odkrycie „relacji pomiędzy tekstem, mową, poznaniem społecznym, władzą, społeczeństwem i kulturą” (Van Dijk, 1993, s. 253).

W odniesieniu do dyskursów w mediach społecznościowych KAD to technika badawcza, która pozwala analizować sposób, w jaki wirtualna komunikacja użytkowników odzwierciedla i reprodukuje wiedzę, przekonania, postawy, ideologie, style życia i tożsamości oraz podtrzymuje oparte na nierównościach relacje władzy. Podejście KAD pozwala na identyfikację dyskursywnych strategii i reprezentacji w kontekście (Fairclough, 2017; Reisigl i Wodak, 2017; Van Dijk, 2015; Wodak i Meyer, 2009). Kontekstem przyjętym w badaniu jest zarówno architektura mediów społecznościowych (KhosraviNik, 2014; Yerlikaya, 2019), jak i społeczne przemiany postrzegania rodzicielstwa, szczególnie macierzyństwa widoczne wśród młodych Polaków (zob. np. CBOS, 2023a, 2023b).

W badaniu zastosowano multimodalne podejście do komunikacji online. Analizie poddano treści werbalne (wpisy i komentarze) oraz wizualne (zdjęcia i memy) (zob. np. Khanyile, 2017; Wiggins i Bowers, 2015). Korpus danych stanowiły treści pochodzące z wybranych – największych i najbardziej aktywnych – polskich grup antynatalistycznych na platformie Facebook: 1) „Antynataliści” (1,4 tysiąca członków, luty 2025), 2) „Niżawka – sekcja antynatalizmu i denatalizmu – Wolny Wschód UA” (6,9 tysięcy członków, luty 2025). Treści

zostały zebrane samodzielnie przez badaczkę. Anotacja obejmowała datę publikacji oraz źródło.

Komentarze, wpisy i treści wizualne na antynatalistycznych grupach facebookowych zostały poddane tematycznej analizie indukcyjnej (Braun i Clarke, 2006). W pierwszym etapie badaczka zapoznała się z wszystkimi publikowanymi w okresie od stycznia 2020 do grudnia 2024 na forach treściami (analiza retrospektywna). Następnie, istotne w świetle pytań badawczych treści zostały zakodowane. W procesie kodowania zwracano szczególną uwagę na tematy, które wzmagają interakcje komunikacyjne w grupie – wywołują najwięcej komentarzy. Zakodowaniu podlegały słowa i treści wizualne odnoszące się do członków grupy obcej (pierwsze pytanie badawcze), oraz strategie językowe, za pomocą których użytkownicy grup odróżniają się od grupy obcej – konstruują swoją pozycję wobec niej (drugie pytanie badawcze). Analiza została zakończona w momencie teoretycznego nasycenia.

Wybrane do badania grupy mają charakter prywatny, co stanowi etyczne wyzwanie badawcze. Dostęp do nich jest możliwy dla osób zarejestrowanych. W obu grupach badaczka funkcjonowała pod własnym imieniem i nazwiskiem, jako nieaktywna obserwatorka. Uzyskanie zgody użytkowników na udział w badaniu i udostępnienie treści byłoby trudne, świadomość obecności badaczki mogłaby zniekształcić wyniki badania. Postępując zgodnie z wytycznymi Kodeksu Etyki Socjologa (2012) dotyczącymi realizowania badania przez internet dochowano szczególnej staranności, aby zadbać o ochronę danych grup i obecnych w nich osób, treści zostały zanonimizowane i wyeksportowane do analizy bez powiązań z wpisami, do których się odnosiły oraz bez jakichkolwiek informacji dotyczących profili autorów (Kozinets, 2020, s. 19).

Omówienie i dyskusja wyników

„Oni” krzywdzą. Moralna przewaga grupy własnej

Nie skazałabym na to własnego potomka
(wpis użytkownika)

W dyskursie badanych grup antynatalistycznych strategia odróżniania polega na przypisaniu moralnej wartości decyzji o nieposiadaniu dzieci i odebraniu jej prokreacji. Grupa „my – antynataliści” znajduje się w porządku moralnym po stronie dobra, natomiast „oni – rodzice” dokonują wyborów niemoralnych lub amoralnych. Przewaga moralna antynatalistów wynika z przypisania rodzicom winy za cierpienie ich dzieci oraz całej, zagrożonej ekologicznie ludzkości. W tej narracji prokreacja jest aktem skazującym dziecko na nieuchronne

cierpienie fizyczne i psychiczne. Antynataliści postrzegają siebie jako tych, którzy zapobiegają cierpieniu, podczas gdy rodzice – świadomie lub bezrefleksyjnie – go przysparzają: „Sprowadzanie dzieci na ten świat jest niemoralne, bo statystycznie będzie ono po prostu skrajnie nieszczęśliwe” (kwiecień, 2020, NŻ¹). Następujące wpisy stanowią charakterystykę postawy członków badanych grup antynatalistycznych wobec decydujących się na potomstwo²:

Jak trudne musi być tłumaczenie dziecku, że urodziło się, żeby codziennie walczyć o przeżycie, tylko po to żeby umrzeć? Że prawdopodobnie będzie patrzyło, jak jego rodzice się starzeją, chorują, a potem umierają? Że jest zmuszone podejmować te codzienne zmagania – o pieniądze, miłość, zdrowie. Rodzice często mówią, że ciężko słucha im się płaczu dziecka w nocy, kiedy ma kolki albo ząbkuje. Wkrótce ból zmieni swoją naturę i będą musieli latać złamane serca, rozbite marzenia, a może wspierać podczas nieuleczalnej choroby. My Antynataliści, nie chcemy tłumaczyć tego wszystkiego osobie, którą sami skazaliśmy na ten los. (grudzień, 2020, AN)

Jeżeli się kogoś kocha to nie funduje mu się dla zaspokojenia własnej potrzeby rozmnażania HORRORU ŻYCIA I ŚMIERCI. Jeżeli zostało życie „poczęte” to ono UMRZE może nawet nie wyjść na świat a już jest martwe. Rozmnażanie to morderstwo bez konsekwencji!!! (październik, 2024, AN)

Dyskursywna pozycja wyższości moralnej antynatalistów budowana jest nie tylko na ograniczaniu obecności cierpienia w świecie, ale też minimalizacji ryzyka, że takie cierpienie może się dziecku przydarzyć. W argumentacjach deprecjonujących decyzję o rodzicielstwie ryzyko i powodowane przez nie cierpienie są kategoriami pojemnymi (zob. dyskursywny mechanizm rozszerzania znaczenia pojęć, *concept creep*, Haslam, 2016) – obejmują szerokie spektrum okoliczności życiowych. Za cierpienie, którego odmowa prokreacji pozwala uniknąć, uznawane jest zarówno to fizyczne, związane z bólem, chorobami, niepełnosprawnością, jak i psychiczne, wynikające z doświadczenia śmierci bliskich i lęku przed własną śmiercią, a także cierpienie związane z rozczarowaniem, samotnością, niedostatkiem, wykluczeniem, brakiem akceptacji, niemożnością realizowania planów i ambicji. Umieszczana w takiej ramie interpretacyjnej decyzja o rodzicielstwie, w które wpisane jest zbyt wiele niewiadomych, jawi się jako nieuchronne zło moralne, wina nie podlega stopniowaniu: „Jeśli istnieje szansa, że mogłoby być chore/nieszczęśliwe, to nie wybaczyłbym sobie do końca życia” (luty, 2023, NŻ).

To rodzice sprowadzając dziecko na świat, są odpowiedzialni za jego cierpienie. NIKT z nas nie ma gwarancji, że jego dziecko będzie zdrowe. To loteria, którą wielu przegrywa

¹ Oznaczenia cytatów: (AN) – Antynataliści; (NŻ) – Niżawka – sekcja antynatalizmu i denatalizmu.

² Zachowano oryginalną pisownię wpisów.

(...) *Potem zaczyna się proszenie o miliony na operacje, bez których dziecko cierpi. I po których przejściu nadal będzie cierpieć. Nie wspominając już o niefizycznym cierpieniu, którego żadna operacja nie zlikwiduje.* (listopad, 2020, NŻ)

Użytkownicy antynatalistycznych grup wpisują pogląd o niemoralności płodzenia w aktualny kontekst społeczno-polityczny – zarówno polski jak i globalny. W perspektywie kryzysów i ryzyk charakterystycznych dla późnowoczesnego świata moralne potępienie decyzji o potomstwie intensyfikuje się. W ramach strategii argumentacyjnych antynatalistów „oni – naliści” nie uwzględniają czy nie rozpoznają już dziś możliwych do przewidzenia warunków, w jakich żyć będą ich dzieci, w odróżnieniu od „nas”, których „zadziwia” taka lekkomyślność:

Mnie zadziwia lekkość podejmowania decyzji o urodzeniu dziecka. Obserwuję na instagramie młodą matkę, która planowała dziecko, wiedząc już jak wygląda sytuacja na świecie (anomalie pogodowe, ocieplanie klimatu, wizja wojny na Ukrainie) i ostatnio wstawiła zdjęcie dziecka z podpisem „w jakim świecie będziesz żył?”. No o tym powinna pomyśleć te ponad 9 miesięcy temu. (luty 2022, NŻ)

Winą moralną przedstawicieli grupy obcej – rodziców – jest brak odpowiedzialności ekologicznej. „Oni nas zabijają” (grudzień 2020, NŻ) – sprawdzając na świat kolejnych ludzi, „przykładają się” do problemu przeludnienia planety. Przewaga moralna użytkowników forów antynatalistycznych budowana jest na charakteryzującej „nas” świadomości klimatycznej, której „oni” są pozbawieni. Ponadto – co zasługuje na wzmożone potępienie – „oni” podejmują decyzje prokreacyjne pomimo konsekwencji ekologicznych. –Co więcej, produkty konsumpcyjne wykorzystywane do higieny dziecka jako szczególnie obciążające dla środowiska przyczyniają się do jego degradacji, przyspieszają katastrofę ekologiczną, która „pociągnie na dno nas wszystkich” (grudzień 2020, NŻ) :

Ok, co jest bardziej eko? XD

A) urodzenie dziecka które przez blisko 80 lat będzie produkowało CO2 i marnowało tlen, żarło jedzenie którego produkcja zatruwa środowisko, oraz nieustannie wytwarza rozkładające się setki lat plastikowe odpady,

B) Aborcja XD (luty, 2021, AN)

Poczekajmy, aż ekosystem osiągnie punkt krytyczny i wyżywienie, napojenie i zapewnienie schronienia tym nieprzebrany hordom stanie się niemożliwe. A wtedy zaczną się koszmary natalistów, a my idziemy na dno z nimi przez ich niepohamowaną chęć pieprzenia się bez gumi czy piguł. (grudzień, 2020, AN).

„Oni” są nieracjonalni. Intelktualna przewaga grupy własnej

*A może niech się trochę wysilą i zgłębią temat jeszcze przed podjęciem decyzji,
a nie: zróbmy se dziedzgo bo Karyna i Mariola już mają?*
(wpis użytkownika)

Członkowie antynatalistycznych grup na Facebooku przedstawiają się jako intelektualnie uprzywilejowani, zdolni do racjonalnej interpretacji rzeczywistości. Charakteryzują siebie jako posiadających wiedzę i kompetencje pozwalające im „przejrzeć” kulturowe iluzje związane z rodzicielstwem i oprzeć się społecznym presjom. W badanym dyskursie racjonalność definiowana jest jako krytyczne myślenie, planowanie oraz odpowiedzialność za siebie i potencjalne potomstwo. „Oni – nataliści” są postrzegani jako pozbawieni zdolności do dokonywania racjonalnych wyborów, podporządkowani społecznym narracjom lub prymitywnym, biologicznym instynktom: „To są ludzie, którym nikt nie wyjaśnił, że można inaczej albo wmówił im, że to jedyny sposób na szczęście życiowe” (styczeń, 2021, NŻ). Granica symboliczna przebiega pomiędzy „nami” – świadomymi i myślącymi – a „nimi”, którzy „płyną z prądem”: „(...) Do zmian potrzebna jest świadomość i wiedza. Niestety lud jakby nie jest tym zainteresowany w większości. Też macie wrażenie że natalistom często jakoś ciężko idzie myślenie o przyszłości, przewidywanie konsekwencji i czy wgl planowanie?” (marzec, 2021, AN).

W ramach strategii odróżnienia od „Innego” członkowie badanych grup przypisują sobie umiejętność identyfikowania i podważania kulturowych iluzji. Antynataliści w odróżnieniu od tych, którym „nikt nie wytłumaczył na czym polegają mechanizmy rządzące tym światem” (styczeń, 2021, NŻ), postrzegają rzeczywistość taką, jaką ona naprawdę jest, nie ulegają podtrzymującym pronatalistyczny porządek społeczny presjom i narracjom. „Oni – nataliści” naiwnie wierzą, że „moje dziecko zmieni świat”, „poda mi szklankę wody na starość”:

Zawsze jest to przewidywanie, że bachor będzie tym, który uleczy raka, sprawi, że na świecie będzie pokój itp... śmiech na sali. Do ludzi którzy wmawiają, że twoje dziecko zmieni świat – wasi rodzice pewnie myśleli podobnie. No i jak tam, czego ważnego dokonałście? (luty, 2022, NŻ)

W facebookowym dyskursie antynatalistycznym decyzja o rodzicielstwie jest nieodpowiedzialna, ponieważ ciąży i poród zagrażają zdrowiu i życiu kobiety. Adresatką opierających się na tym przekonaniu strategii argumentacyjnych jest „ona” – matka, nieświadoma podejmowanego ryzyka medycznego lub je ignorująca: „To jakiś rodzaj masochizmu, którego ja nie rozumiem (...) Jakieś coś w twoim ciele zjada wszystkie twoje zasoby i uszkadza narządy ale to niby

nie pasożyt” (maj, 2022, NŻ). Przewaga intelektualna grupy własnej jest budowana poprzez przypisywanie sobie wiedzy i świadomości dotyczącej tego, na czym polega troska o własne ciało, odpowiedzialność za jego dobrostan. Racjonalna – często drobiazgowa, jak w poniższym cytacie – kalkulacja dokonywana przez antynatalistów obejmuje możliwe koszty decyzji o prokreacji: utratę zdrowia, nawet życia, osłabienie sił witalnych, potencjału własnego ciała, których w tych narracjach nie kompensują żadne wynikające z rodzicielstwa korzyści:

(...) narażanie ciała i zdrowia – osłabione, wypadające zęby; relaksyna która rozluźnia stawy, przez co stopy i biodra mogą na stałe się powiększyć; obwisłe piersi i ich ból podczas nawału pokarmu; mdłości nie tylko poranne; rozstępy i obwisła skóra; depresja poporodowa; ryzyko cukrzycy ciążowej (...) mogłabym jeszcze wymieniać. Jasne, niektóre kobiety tydzień po porodzie wyglądają tak jak przed ciążą. Ale ogrom kobiet cierpi i tak naprawdę to loteria, co z tego szerokiego wachlarza dolegliwości może się trafić. (styczeń, 2021, AN)

W narracjach antynatalistów rodzicielstwo to skomplikowany projekt, do którego rodzice nie są przygotowani, a jego powodzenie jest mało prawdopodobne. Antynataliści, charakteryzujący siebie jako refleksyjnych i racjonalnych, są świadomi konieczności posiadania specjalistycznej wiedzy, emocjonalnego przygotowania i pełnego zaangażowania w rodzicielstwo (zob. „intensywne rodzicielstwo”, Hays Poland, 2021). Niepowodzenie ma nieodwracalne konsekwencje, zwłaszcza dla dziecka. „Oni – nataliści” są postrzegani jako nieodpowiedzialni, biorący rodzicielstwo za „naturalne” i niewymagające przygotowania:

Ogólnie na posiadanie dzieci powinny być robione srogie testy. Nie przeszłoby ich pewnie z 80% społeczeństwa, może to i lepiej. To jest niepojęte, że na głupi samochód trzeba robić zezwolenia, przechodzić szkolenie teoretyczne i praktyczne, zdawać w cholerę trudne egzaminy. Ale już na posiadanie i wychowywanie nowego człowieka, przyszłego pełnoprawnego obywatela to nie potrzeba NIC. Wystarczy zwierzęca chciwa. Chore. (czerwiec, 2020, NŻ)

Świadectwo braku świadomości natalistów, czym rodzicielstwo jest (czy też powinno być) stanowi w narracjach użytkowników badanych grup brak przygotowania emocjonalnego – niedoceniając wpływu doświadczonych w dzieciństwie traum na rodzicielskie kompetencje. Dyskursywna strategia rozszerzania pola znaczeniowego pojęć (zob. *concept creep*, Haslam, 2016) przejawia się w dyskursie antynatalistycznym włączaniem w kategorię traumy bardzo wielu zjawisk – tym samym właściwie każdy zmaga się z emocjonalnym obciążeniem i przekazuje je kolejnemu pokoleniu. Wina „Innego” polega na nieświadomości, niezrozumieniu czy lekceważeniu tych procesów i niepodejmowaniu wysiłku wglądu w siebie, który powinien poprzedzać – i w konsekwencji – powstrzymać sprowadzenie dziecka na świat:

(...) same pieniądze i dostęp do edukacji, zajęć dodatkowych to za mało. Znaczenie ma przede wszystkim osobowość tych rodziców i ich dojrzałość. Stabilność. Wychowanie młodego człowieka od zera wymaga ogromnych pokładów cierpliwości, dojrzałości emocjonalnej (!), stabilizacji (psychicznej jak i finansowej) gotowości na to, że w każdej chwili coś może pójść nie tak. Łatwo, banalnie łatwo jest w dziecku wyrobić traumę, sztuką jest tego nie zrobić. (...) (styczeń, 2023, NŻ)

Polecam się nie rozmnażać. Skoro człowiek doświadczył traumy w dzieciństwie to wie, że nie jest fajnie na świecie więc jeżeli nie jest egoistą (bo to takie słodkie małe, to cud być matką doświadczyć tego, kto mi poda szklankę na starość itd.) nie rozmnoży się. (październik, 2024, AN)

Będę powtarzać to do znudzenia. Chcesz dziecko? Najpierw upewnij się, czy masz w głowie na tyle poukładane, żeby wziąć na siebie taką odpowiedzialność. Bo na metodzie „jakośbędzie” wycierpiałoby już zbyt wielu ludzi. Czasami mam wrażenie, że ludzie, którzy decydują się na potomstwo mentalnie są mniej dojrzały niż ich dzieci... (luty, 2021, AN)

Rycina 1. Dzieci jako lek na emocjonalne deficyty rodziców



Źródło: grafiki umieszczone na grupie dyskusyjnej przez użytkowników, marzec, 2023, NŻ.

W narracjach antynatalistycznych „oni” – nieracjonalni, nieodpowiedzialni, niedojrzali – instrumentalizują potomstwo, traktując je jako lek na własne emocjonalne deficyty, kierują się własnym interesem, egoistyczną potrzebą, obarczając tym samym nieprzepracowanymi w ramach terapii traumami kolejne pokolenia. Tymczasem – i na tym przekonaniu członkowie grupy „my” konstruują własną intelektualną przewagę – jedynym racjonalnym i odpowiedzialnym zachowaniem jest zakończenie międzygeneracyjnej transmisji traum na sobie. Bezmyślność rodziców to częsty temat publikowanych przez użytkowników memów wyśmiewających rodzicielskie iluzje. Na powyższej ilustracji w parodystyczny sposób pokazany jest odwrócony kierunek odpowiedzialności w rodzinie – to dzieci „niosą na plecach” i prowadzą za rękę bezradnych rodziców.

„Oni” tracą cenne kapitały. Klasowa przewaga grupy własnej

*Dlaczego [oni] oceniają z zazdrością, że żyjemy na lepszym poziomie
(czy więcej możemy), skoro mogliby żyć na takim samym jak my,
gdyby tylko nie zrobili sobie dziecka
(wpis użytkownika)*

Antynataliści na Facebooku formułują argumenty z pozycji przewagi klasowej, podkreślając swoją zdolność do racjonalnego zarządzania kapitałami: ekonomicznym (Bourdieu i Wacquant, 1992), estetycznym (Fitzgerald i Hay, 2014; Hughes i Nisco, 2022) i emocjonalnym (Illouz, 2010). Rodzicielstwo charakteryzowane jest jako projekt wymagający ogromnych zasobów, utrudniający realizację społecznie pożądanego celu. Symboliczna granica oddziela „nas” – mających pieniądze, czas, zdrowie, urodę i większe możliwości – od „nich” – wybierających dysfunkcyjne strategie życiowe, o czym „po szkodzie” sami się przekonują. Antynataliści postrzegają swój wybór jako warunek zachowania życiowego komfortu i stabilnej pozycji społecznej, podczas gdy „oni” nie potrafią dostosować się do zasad społecznych gier o prestiż i uznanie.

Przewagę opartą na zasobności w kapitały społeczne konstruuje się w badanym dyskursie w odniesieniu do dwóch figur: „Innego – rodzica z klasy średniej” i „Innego – rodzica z klasy ludowej”. Tym dyskursywnym reprezentacjom przypisywane są odmienne charakterystyki, w różny sposób konstruowany jest dystans wobec nich, inaczej legitymizowana przewaga grupy własnej.

Wobec „Innego – rodzica z klasy ludowej”, lokowanego na podrzędnych pozycjach społecznych, dystans konstruowany jest jako przepaść – przewaga mierzona zasobnością w cenne społeczne kapitały nie wymaga uzasadnienia. „Oni” to homogeniczna grupa zazwyczaj wielodzietnych „patorodzców”, piętnowanych jako irracjonalni i niemoralni, kierujący się zwierzęcym instynktem.

Strategie dyskursywne wobec tych „figur zła” często opierają się na języku pogardy, stygmatyzacji i upokorzenia. W polu znaczeniowym rodzicielstwa klasy ludowej znajdują się takie charakterystyki, jak patologia, niezaradność, brak kompetencji rodzicielskich, amoralność, często uzależnienia (Leśniewicz i Radiukiewicz, 2023).

Jeśli już mamy mieć jakąś grupę społeczną czy kategorię do przymusowej sterylizacji to proponuję nierobów o niskiej lub żadnej liczbie pkt społecznych czyli ludzi nie wnoszących totalnie niczego dobrego do tego świata, których jedynym planem jest: żerować, kombinować, paszytować. (grudzień, 2022, AN)

Granice między „my” a „oni – rodzice z klasy ludowej” wzmacnia strategia eksponowania wyrazistych epizodów. Multimodalna komunikacja na Facebooku pozwala wykorzystać zdjęcia i memy do wzbudzenia moralnego wzmożenia (zob. np. Ott, 2017; Rossolatos, 2019; Suler, 2004). Ukazany na zdjęciu „Inny” – „patoojciec” lub „patomatka” – staje się ucieleśnieniem krytykowanych strategii życiowych, wzmacniając stygmatyzację i potępienie. Egzemplifikacją reprezentacji rodziny z klasy ludowej jest poniższe zdjęcie. Sytuację rodziny przedstawiono w sposób przerysowany – „gromada” dzieci żyje w katastrofalnych warunkach, w skrajnej biedzie; mając jeden stół, musi wybierać pomiędzy „nauką a jedzeniem”.

Rycina 2. „Inny” – rodzic z klasy ludowej



Źródło: grafiki umieszczone na grupie dyskusyjnej przez użytkowników, grudzień, 2020, NŻ.

To jest patologia. I nie, nie musi być w rodzinie alkoholu by móc uznać to za patologię. Starsze zamiast dzieciństwa bawią się w niańczenie młodszych. Pewnie w życiu nie zobaczą morza czy gór. A rodzice parzą się pewnie przy nich, bo jak inaczej na takiej powierzchni. Brzydzi mnie to. Tylko dzieciaków szkoda. (grudzień, 2023, AN)

Z kolei winą natalistów z klasy średniej jest nieumiejętność zarządzania już zdobytymi kapitałami społecznymi. Przedstawiani są jako „pogubieni” i „żałujący po czasie”, błędnie oceniają społeczne stawki. Wobec tego postrzeganego jako bliski w przestrzeni społecznej „Innego” antynataliści stosują łagodniejsze strategie dominacji: politowanie, ironię, drwinę. Współczucie pełni funkcję dominacji, tworząc narrację o tych, którzy „zepsuli sobie dzieckiem” wygodne życie i stali się „frajerami”, którzy „nie chcieli źle”: „Nikt im zawczasu nie powiedział, nie wyjaśnił. Zgodzę się wszakże z tym, że nie chcą źle: na to, aby chcieć źle, trzeba by najpierw POMYŚLEĆ” (marzec, 2022, NŻ).

Antynataliści postrzegają „średnioklasowych” rodziców jako niezdolnych do zarządzania kapitałem ekonomicznym, którego posiadanie przejawia się w stylu życia zorientowanym na komfort materialny – wygodę codzienności. W antynatalistycznym dyskursie życie społeczne to rywalizacja o zasoby materialne – podstawą konstruowania dyskursywnej przewagi grupy „my – antynataliści” jest podzielenie przez jej członków przekonanie o „wygranej” w tej społecznej grze:

Zarabiam 5 tysięcy miesięcznie pracując tylko 12 dni w miesiącu. Czyli oprócz pieniędzy mam też czas wolny, pasję, hobby, rower, kampera, festiwale. (...) Jest dobrze, będzie lepiej, po co to psuć dzieckiem? (...) Wybieram komfort i święty spokój. (lipiec, 2021, AN)

TAK SIĘ ŻYJE BEZ PURCHŁAKA BOGACTWO SKURWYSYNY A WY CO PEWNIENIE WODA Z KRANU BO NIE STARCZA NA ŻARCIE DLA KASZOJADA? NAWET MI WAS NIE ŻAL (styczeń, 2021, NŻ)

Komfort materialny jako wartość przejawia się możliwością podejmowania wolnych, spontanicznych, nieobciążonych współzależnością działań: „Szkoda mi kasy, świętego spokoju i nie chcę przemeblowywać sobie życia. Dodatkowo wracam z robo i wolę pograć sobie na PS5 niż marnować czas nad dzieckiem” (sierpień, 2021, NŻ), „(...) inne plany na życie – można podróżować, rozwijać się, relaksować co wieczór z lampką wina i książką zamiast zmieniać pieluchy i słuchać płaczu dziecka” (styczeń, 2021, AN). Komfort życia antynatalistów oznacza estetykę, porządek i kontrolę nad otoczeniem, w przeciwieństwie do chaotycznej, nieestetycznej – nawet odrażającej codzienności rodziców. Macierzyństwo konstruowane jest jako dominacja fizjologii – wszechobecne zapachy, dźwięki, „ciumkanie, mlaskanie, smród niemowlaka” (styczeń, 2021, AN). Przewaga klasowa „nas – antynatalistów” polega na możliwości „życia naprawdę”: „(...) nie jest sztuką przeżyć jakkolwiek. Fajnie by było naprawdę żyć a to nie takie oczywiste tutaj” (styczeń, 2024, NŻ). Dowartościowaniu własnego stylu

życia służy zestawianie go w dyskursie facebookowym z opisami lub ilustracjami rodzicielskiej codzienności. Poniższy mem w ironiczny sposób przedstawia rzekomą pustkę bezdzietnego życia.

Rycina 3. „Życie naprawdę” antynatalistów



Źródło: grafiki umieszczone na grupie dyskusyjnej przez użytkowników, marzec, 2021, NŻ.

W dyskursie antynatalistycznym rodzicielstwo wyklucza z życia publicznego, uniemożliwiając uczestnictwo w rytuałach klasy średniej. Przenosi rodziców w ograniczający świat natury, podporządkowany „ślepej, egoistycznej potrzebie płodzenia” (sierpień, 2021, NŻ). Samowykluczenie dotyczy głównie matek, którym dzieci, zazwyczaj wychowywane „bezstresowo”, utrudniają społeczne funkcjonowanie – kobiety tracą umiejętność właściwego zachowania, stają się roszczeniowe. Antynataliści postrzegają siebie jako cywilizowanych, kulturalnych ludzi, którzy chcą żyć w „ciszy i spokoju”, bez zakłóceń wynikających z obecności dzieci w przestrzeni publicznej:

Nie lubię pogardliwego języka typu „gówniak”; to rodziców powinno się ostracyzować, zwłaszcza tych hałaśliwych i ogólnie niesfornych. (maj, 2023, AN)

W sumie pierwszy raz od bardzo dawna postanowiliśmy wyjechać na dłużej na działkę. Jest położona w miejscu otoczonym przez lasy, więc jest cisza i spokój. Idealne miejsce by odpocząć od miasta, madek i beneficjentów 500+ (sierpień, 2022, NŻ)

PATOLOGIA. Dzieciarni nie ciąga się ze sobą na zakupy, po prostu. Zwłaszcza jak nie potrafi się dzieciak zachować. Najmujesz nianię, masz babcię. A jak nie masz kasy/ jesteś samotnym rodzicem bez pomocy – well, trochę ku-wa za późno się pomyślało o braku warunków do późniejszej egzystencji. (wrzesień, 2020, NŻ)

W analizowanych treściach dystynkcją klasową antynatalistów jest posiadanie kapitału emocjonalnego i zarządzanie nim. To zasób, który obejmuje umiejętność krytycznego wglądu we własne przekonania, motywacje oraz rozpoznawania schematów myślenia i własnych deficytów, a także gotowość do ich „przepracowania”. Introspekcja i praca nad samoświadomością są konstruowane, jako wpisany w styl życia imperatyw klasy średniej, świadczący o pozycji społecznej (Binkley, 2011; Illouz, 2010; Mokrzan, 2019). Antynataliści postrzegają siebie jako tych, którzy stworzyli sobie przestrzeń życiową niezbędną do dbania o komfort emocjonalny, spokój i samorealizację, wolną od obciążeń wynikających ze współzależności i relacji:

Po prostu nie mamy dodatkowego bagażu emocjonalnego w postaci partnera i dzieci. (marzec, 2024, NŻ)

Uwielbiam patrzeć jak sfrustrowane matki i ojcowie wylewają swoją rodzicielską frustrację na swoje dzieci i wszystkich wokół. A ja tylko siedzę i mówię „trzeba było sobie nie robić” i śmieję się i śmieję i śmieję. (sierpień, 2020, AN)

[dziecko to] dodatkowa osoba/osoby do martwienia się – to naturalne, że obchodzi nas los bliskich. Troszczymy się o rodziców, rodzeństwo, partnera. Kolejne osoby to dodatkowy stres. (styczeń 2021, AN)

W antynatalistycznym dyskursie facebookowym macierzyństwo oznacza dla kobiet utratę kapitału estetycznego – urody i atrakcyjności. „Średnioklasowy” komfort życia opiera się na zasobach czasowych, energetycznych i finansowych, pozwalających dbać o ciało, które musi być zdrowe, wysportowane i erotycznie atrakcyjne (Fitzgerald i Hay, 2014, s. 118). Cięża i macierzyństwo postrzegane są jako nieestetyczny stan ciała ograniczający możliwość powiększania koniecznych do budowania i podtrzymywania statusu kapitałów społecznych: „Po urodzeniu dziecka kobiety zazwyczaj mniej podobają się mężczyznom. W szczególności dotyczy to samotnych matek” (kwiecień, 2021, NŻ). Utrata urody i sprawności oznacza niższą pozycję, mniejszą produktywność i zależność od innych. „Zniszczone ciała” matek często są tematem zdjęć i memów publikowanych przez użytkowników. Przykładem jest poniższa kompilacja zdjęć popularnej piosenkarki, które mają ilustrować proces utraty atrakcyjności fizycznej kobiety (i popadania w szaleństwo) wraz z każdym urodzonym

dzieckiem (piosenkarka ma dwójkę dzieci; ostatnie zdjęcie sugeruje, do czego może prowadzić kontynuacja macierzyńskiego projektu).

Rycina 4. Macierzyństwo jako utrata kapitału estetycznego



Źródło: grafiki umieszczone na grupie dyskusyjnej przez użytkowników, luty 2023, AN.

Wnioski

W badaniu sformułowano pytania o to, jakie cechy przypisywane są przez członków grup antynatalistycznych na Facebooku przedstawicielom grupy „oni” oraz z jakiej pozycji antynataliści przypisują cechy i formułują argumenty wobec tych, których z własnej grupy wykluczają. Okazało się, że językowe odróżnianie – wzmacnianie granic symbolicznych pomiędzy grupami „my” i „oni” – jest

dominującą strategią budowania i umacniania spójności analizowanych grup. „Oni – nataliści” – mający lub planujący potomstwo – charakteryzowani jako niemoralni, nieracjonalni, nieodpowiedzialni, przegrani w społecznych grach o status, pozbawieni umiejętności optymalnego zarządzania istotnymi społecznymi kapitałami stanowią dla użytkowników antynatalistycznych grup negatywny punkt odniesienia: „jak nie żyć”.

Pozycja grupy własnej „my – antynataliści” wobec „Innego” konstruowana jest jako przewaga moralna, intelektualna i klasowa. Nataliści obwiniani są o brak troski o przyszłość potencjalnego potomstwa, sprowadzanie na nie cierpienia lub nieliczenie się z ryzykiem, że dziecko będzie cierpieć, a także przyczynianie się do kryzysu klimatycznego. Członkowie grup antynatalistycznych uzasadniają własną przewagę intelektualną, przypisując rodzicom brak racjonalności (uleganie iluzjom, niezdolność do krytycznej refleksji, przewidywania konsekwencji działań) i odpowiedzialności zarówno za własne zdrowie i utożsamiany z materialnym komfortem dobrostan, jak i za potomstwo, którego właściwe wychowanie jest projektem skrajnie ryzykownym, trudnym do realizacji. Pozycja przewagi klasowej budowana jest za pomocą strategii argumentacyjnych, w ramach których rodzicom odmawia się zdolności do optymalnego zarządzania kapitałami społecznymi: ekonomicznym, emocjonalnym, estetycznym. Podrzędność grupy „oni – nataliści” ustanawiana jest za pomocą strategii dyskursywnej stygmatyzacji, wyśmiania, lekceważenia.

Wyodrębnione w badaniu trzy typy strategii argumentacyjnych nie są rozłączne – uzupełniają się i przenikają w analizowanych treściach. Ogniskują się w centralnej, „pojemnej”, kanalizującej negatywne emocje figurze „winnego – rodzica – matki”, która stanowi punkt węzłowy (Laclau i Mouffe, 2007; Przyłęcki, 2013) organizujący antynatalistyczny dyskurs.

Komunikacja w mediach społecznościowych podporządkowana jest logice różnicy – wytwarzanie podziału „my – oni” stanowi metastreżnię tego dyskursu. „Przeciwłożoność” (Krajewski, 2013) tej komunikacji, jej wymuszona logiką „klikalności” i eskalacji wzmożeń afektywnych binarna konstrukcja, koncentracja na eksponowaniu pojedynczych, jednoznacznych przyczyn zjawisk, przymus posiadania wyrazistych poglądów i jednoznacznych tożsamości wzmacnia upraszczające, pozbawione niuansów podziały „my – dobrzy”, „oni – źli”. W ramach toczonych w mediach społecznościowych walk symbolicznych miejsce dyskutanta, oponenta zajmuje wróg, który musi być jednoznacznie określony. Figura rodzica znajduje się na przecięciu dyskursu moralnego, opartego na kategoriach dobra i zła, „powinnościowego”, w którym odzwierciedlają się przekonania użytkowników o tym, jak należy postępować oraz „praktycznego”, w ramach którego rodzicielstwo po prostu się nie „opłaca”. Okazuje się, że to nie światopogląd, ale negatywny obraz „Innego – rodzica” łączy członków badanych grup. Antynatalizm nie buduje ich tożsamości jako „nie – rodziców”,

stanowi raczej emocjonalną narrację o porażce rodzicielstwa jako strategii życiowej.

Antynatalistyczny dyskurs w mediach społecznościowych przejawia cechy stygmatyzacji i wykluczenia, wzmacniając tym samym nierówności społeczne i relacje władzy. „Niemoralność płodzenia” przypisywana jest konkretnym grupom, zwłaszcza matkom, ocenianym surowiej niż ojcowie. Przedstawiane jako bezrefleksyjne, bierne, pozbawione sprawczości i kierujące się instynktem, są odpowiedzialne zarówno za decyzję o prokreacji, jak i jakość wymagających praktyk rodzicielskich (zob. „intensywne rodzicielstwo”, Hays Poland, 2021; zob. też Villicana i in., 2017). W badanych treściach stygmatyzowany Inny to albo „oni – rodzice” – niezależnie od płci „wybrakowani” moralnie, nieodpowiedzialni, bezrefleksyjni – albo „ona – matka”, która jako „główna opiekunka” powinna być szczególnie do tego zadania przygotowana – dysponować kompetencjami wychowawczymi, kapitałem emocjonalnym. Matka zdecydowanie bardziej niż ojciec na rodzicielstwie traci.

Konstruowana w antynatalistycznych narracjach hierarchia winy ujawnia także uprzedzenia klasowe – rodzicielstwo, szczególnie macierzyństwo, staje się piętnem niedostosowania do neoliberalnych wartości klasy średniej: autonomii i indywidualnej sprawczości (Binkley, 2011). Choć rodzice z klasy średniej są traktowani łagodniej, to ci z niższych warstw społecznych są dehumanizowani i przedstawiani jako pogardzane, piętnowane „figury zła”.

Zaobserwowane w badaniu klasowe uwikłanie dyskursu antynatalistycznego oznacza, że rodzicielstwo, przestając być oczywistością, staje się dystynkcją klasową (Bourdieu, 2005), narzędziem klasowej rywalizacji (Tymicki, 2021). Decyzje reprodukcyjne wpisują się w klasowe praktyki, style życia, preferencje kulturowe, nawet gust estetyczny. Rodzicielstwo wymagające dużego zaangażowania emocjonalnego, związane z kosztami finansowymi i czasowymi, staje się przywilejem dla tych, którzy mogą sobie na nie pozwolić – posiadają niezbędne kapitały, aby podjąć współcześnie oczekivanemu „intensywnemu rodzicielstwu” (Hays Poland, 2021). Rodzicielstwo, na które „stać” i które nie wyklucza awansu klasowego i pełnego uczestnictwa w świecie konsumpcji (Więckiewicz, 2023), staje się dystynkcją klasową. Dla klas wyższych i średnich może oznaczać nie zagrożenie pozycji społecznej, ale rozbudowę zasobów – dziecko staje się projektem zwiększającym kapitał kulturowy i społeczny rodziców, dowodem ich możliwości i aspiracji. Jednocześnie dystynktywna klasowo może być świadoma rezygnacja z rodzicielstwa, jako społeczny komunikat o niezależności finansowej i tożsamościowej. Brak dzieci wpisuje się w atrakcyjny styl życia klas średnich i wyższych dowodzący wyższego poziomu moralnego, pogłębionej świadomości i refleksyjności. Narzędziem dystynkcji klasowej jest również wskazana w badaniu stygmatyzacja rodzicielstwa klas niższych. Klasy uprzywilejowane wyróżnia „ekskluzywna”, „właściwa” praktyka rodzicielstwa.

Ograniczeniem badań prowadzonych w mediach społecznościowych jest anonimowość użytkowników, która uniemożliwia określenie ich cech demograficznych (wieku, przynależności klasowej, płci) oraz szerszego kontekstu wypowiedzi. Na pogłębienie w ramach badań wykorzystujących inne podejścia metodologiczne zasługują zarówno klasowe, jak i płciowe uwikłania narracji antynatalistycznych.

Zakończenie

Światopoglądowe założenia antynatalizmu „wmontowane” w polaryzującą architekturę mediów społecznościowych tworzą nową komunikacyjną przestrzeń, w której odzwierciedlają się i wzmacniają charakterystyczne dla współczesności napięcia – między innymi zmiany postrzegania rodzicielstwa i macierzyństwa. Rodzic – zwłaszcza matka, dotychczas idealizowana w dominującym dyskursie pronatalistycznym – okazuje się jednoznacznie negatywnie charakteryzowanym „Innym”.

Dyskurs w mediach społecznościowych może stanowić przestrzeń dekonstrukcji społecznych tabu. Użytkownicy antynatalistycznych grup na Facebooku w ramach podejmowanych strategii komunikacyjnych podważają „domyślny” charakter rodzicielstwa – szczególnie macierzyństwa. Badany dyskurs nie jest jednak emancypacyjny, nie otwiera przestrzeni do dyskusji o arbitralności tożsamości społecznych i strategii życiowych – przeciwnie, okazuje się, że konstruujące go strategie odróżnienia potwierdzają istniejące w społeczeństwie podziały klasowe i genderowe: hierarchiczne, patriarchalne, oparte na nierównościach i dewaluacji innych niż konsumpcyjne orientacji życiowych.

Media społecznościowe stanowią przestrzeń walk symbolicznych o prawomocną wizję dobrego życia, kanalizując doświadczenia związane ze zmianami społecznymi, dekonstrukcją ról płciowych i strategii życiowych. Umożliwiają rozładowanie frustracji i niepewności charakterystycznych dla polikryzysowej późnej nowoczesności, ale też intensyfikują emocje i radykalizują postawy (Van Dijk, 1997). Sposób, w jaki przedstawia się rodzicielstwo w mediach, kształtuje społeczny stosunek do tej roli i odpowiada na zmieniające się priorytety, szczególnie młodych ludzi. Dyskurs antynatalistyczny odzwierciedla to zapotrzebowanie, a jego analiza pozwala uchwycić relacje między zmianami demograficznymi a kulturowymi narracjami.

Bibliografia

- Adeyanju, C. T., Oriola, T. (2010). "Not in Canada": The Non-Ebola Panic and Media Misrepresentation of the Black Community. *African Journal of Criminology and Justice Studies*, 4(1), 3.
- Benatar, D. (2023). *Najlepiej – nie urodzić się. Istnienie jako krzywda* (P. Gołębiowski, tłum.). Towarzystwo Naukowe im. Stanisława Andreskiego.
- Bessi, A., Petroni, F., del Vicario, M., Zollo, F., Anagnostopoulos, A., Scala, A., Caldarelli, G., Quattrociochi, W. (2015). Viral Misinformation: The Role of Homophily and Polarization. *WWW 2015 Companion – Proceedings of the 24th International Conference on World Wide Web*, 355–356. <https://doi.org/10.1145/2740908.2745939>
- Binkley, S. (2011). Psychological Life as Enterprise: Social Practice and the Government of Neo-liberal Interiority. *History of the Human Sciences*, 24(3), 83–102. <https://doi.org/10.1177/0952695111412877>
- Bourdieu, P., Wacquant, L. J. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (2005). *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądenia* (P. Śpiewak, tłum.). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bouvier, G., Machin, D. (2020). Critical Discourse Analysis and the Challenges and Opportunities of Social Media. *Critical Discourse Studies and/in Communication*, 39–53.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Breazu, P., Machin, D. (2019). Racism toward the Roma through the Affordances of Facebook: Bonding, Laughter and Spite. *Discourse & Society*, 30(4), 376–394. <https://www.jstor.org/stable/26672016>
- Bujała, A. (2011). Czy wirtualna wspólnota jest wspólnotą? *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 38, 137–147.
- Burke, S. (2018). The Discursive "Othering" of Jews and Muslims in the Britain First Solidarity Patrol. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 28(5), 365–377. <https://doi.org/10.1002/casp.2373>
- CBOS (2022). *Potrzeby prokreacyjne Polaków* [raport]. Sierpień 2022. Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS (2023a). *Postawy prokreacyjne kobiet* [raport]. Styczeń 2023. Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS (2023b). *Bariery zamierzeń prokreacyjnych* [raport]. Lipiec 2023. Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS (2023c). *Kobiety i polityka* [raport]. Październik 2023. Centrum Badań Opinii Społecznej.
- Chrzanowska, P. (2017). Rola mowy nienawiści w zjawiskach dyskryminacji i stygmatyzacji. W: J. Dynkowska, N. Lemann, M. Wróblewski, A. Zatora (red.), *Hejterstwo. Nowa praktyka kulturowa? Geneza, przypadki, diagnozy* (s. 187–201). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8088-665-0.14>

- Ciesek, B. (2018). *Dyskursy dyskryminacji i tolerancji w przestrzeni publicznej współczesnej Polski (wartości, postawy, strategie)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Cinelli, M., De Francisci Morales, G., F., Galeazzi, A., Quattrocioni, W., Starnini, M. (2021). The Echo Chamber Effect on Social Media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(9). <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>
- Copernicus Research Team (2021). *Nastawienie do decyzji prokreacyjnych o pierwszym dziecku*. Fundacja Edukacji Zdrowotnej I Psychoterapii.
- Dave, A. (2021). #MassProtests: The Abjuring of the “Other” and Lessons from Gandhi. *Journal of Hate Studies*, 17(1), 52–63. <https://www.jstor.org/stable/48799483>
- Dervin, F., (2016). Discourses of othering. *Interculturality in Education: A Theoretical and Methodological Toolbox*, 43–55.
- Desmarais, C., Roy, M., Nguyen, M. T., Venkatesh, V., Rousseau, C. (2023). The Unsanitary Other and Racism during the Pandemic: Analysis of Purity Discourses on Social Media in India, France and United States of America during the COVID-19 Pandemic. *Anthropology & Medicine*, 30(1), 31–47. <https://doi.org/10.1080/13648470.2023.2180259>
- Duguid, A., Partington, A. (2023). New Dogs, Old Tricks. A Corpus-Assisted Study of the “Art” of Delegitimation in Modern Spoken Political Discourse. W: J. Flowerdew, J. Richardson (red.), *The Routledge Handbook of Discourse and Disinformation* (s. 201–217). Routledge.
- Evans, C., da Silva, R. (2023). #ShamimaBegum: An Analysis of Social Media Narratives Relating to Female Terrorist Actors. *Politics*, 43(3), 351–368. <https://doi.org/10.1177/02633957211041447>
- Fairclough, N. (2017). CDA as Dialectical Reasoning. W: J. Flowerdew, J. Richardson (red.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (s. 13–25). Routledge.
- Feldshuh, H. (2018). Gender, Media, and Myth-making: Constructing China’s Leftover Women. *Asian Journal of Communication*, 28(1), 38–54. <https://doi.org/10.1080/01292986.2017.1339721>
- Fitzgerald, H., Hay, P. (2014). Understanding Dis/ability in Physical Education through the Lens of Bourdieu. W: L. Hunter, W. Smith, E. Emerald (red.), *Pierre Bourdieu and Physical Culture* (s. 117–125). Routledge.
- Florkowski, R. (2021). Pro- i antynatalizm. Spór o sens życia i sposoby ratowania planety. *Fabrica Societatis*, 4, 139–158.
- Georgieva-Stankova, N. (2023). Constructing Otherness: Socially Embedded Mechanisms of Creating and Sustaining Stereotypes and Prejudices in the Media. Theoretical and Methodological Implications. *Trakia Journal of Sciences*, 21, 254–261. <https://doi.org/10.15547/tjs.2023.s.01.043>
- Gibson, A., Lee, C., Crabb, S. (2016). Representations of Women on Australian Breast Cancer Websites: Cultural “Inclusivity” and Marginalisation. *Journal of Sociology*, 52(2), 433–452.
- Gizicka, D., Michalski, M. A., Szwarc, K. (2023). Młode Polki, młodzi Polacy i ich plany rodzinne... Co młode pokolenie myśli o małżeństwie, rodzinie i rodzicielstwie? Raport z badań. Instytut Wiedzy o Rodzinie i Społeczeństwie. <https://iworis.pl/badania-iworis> [dostęp: 04.11.2025].

- de Giraud, T. (2023). *Zbawienna bezdzietność. Antynatalizm we wczesnym chrześcijaństwie*. (P. Gołębiowski, tłum.). Towarzystwo Naukowe im. Stanisława Andrejskiego.
- Goffman, E. (2005). *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*. (A. Dzierżyńska, J. Tokarska-Bakir, tłum.). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Grant, A. (2010). Writing the Reflexive Self: An Autoethnography of Alcoholism and the Impact of Psychotherapy Culture. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 17(7), 577–582. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2010.01566.x>
- GUS (2022). *Rodziny – wyniki wstępne NSP 2021*. Główny Urząd Statystyczny.
- Harel, T. O., Jameson, J. K., Maoz, I. (2020). The Normalization of Hatred: Identity, Affective Polarization, and Dehumanization on Facebook in the Context of Intractable Political Conflict. *Social Media + Society*, 6(2). <https://doi.org/10.1177/2056305120913983>
- Harrison, G., Tanner, J. (2011). Better Not to Have Children. *Think*, 10(27), 113–121. <https://doi.org/10.1017/s1477175610000436>
- Haslam, N. (2016). Concept Creep: Psychology's Expanding Concepts of Harm and Pathology. *Psychological Inquiry*, 27(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2016.1082418>
- Hays Poland (2021). *Kobiety na rynku pracy 2021*. Pobrane z: <https://www.hays.pl/kobiety>.
- Hughes, B., Nisco, M. C. (2022). Disability, Shame and Discrimination. *International Journal of Language Studies*, 16(4), 1–177.
- Illouz E. (2010). *Uczucia w dobie kapitalizmu*. (Z. Simbierowicz, tłum.). Oficyna Naukowa.
- Jach, F. (2017). Antynatalizm jako recepta na problemy współczesności? *HYBRIS*, 39.
- Khanyile, S. (2017). Extreme and the Exceptional: A Multimodal Critical Discourse Analysis of Social Media Representations of Neo-Pentecostals in South Africa. *Romanian Journal of Journalism & Communication / Revista Română de Jurnalism Și Comunicare – RRJC*, 12(4), 48–66.
- KhosraviNik, M. (2014). Critical Discourse Analysis, Power, and New Media (Digital) Discourse. *Why Discourse Matters: Negotiating Identity in the Mediatized World*, 283–301.
- KhosraviNik, M. (2017). Social Media Critical Discourse Studies (SM-CDS). W: J. Flowerdew, J. Richardson (red.), *Handbook of Critical Discourse Analysis* (s. 582–596). Routledge.
- KhosraviNik, M., Sarkhoh, N. (2017). Arabism and Anti-Persian Sentiments on Participatory Web Platforms: A Social Media Critical Discourse Study. W: *International Journal of Communication* (t. 11, s. 92–115)
- KhosraviNik, M., Esposito, E. (2018). Online Hate, Digital Discourse and Critique: Exploring Digitally-mediated Discursive Practices of Gender-based Hostility. *Lodz Papers in Pragmatics*, 14(1), 45–68.
- Kodeks Etyki Socjologa (2012). <https://pts.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/kodeks.pdf>. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego

- Kowalczuk, K. (oprac.). (2010). Postawy prokreacyjne Polaków. Komunikat z badań nr BS/4/2010. Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Kozinets, R. V. (2020). Netnography Today: A Call to Evolve, Embrace, Energize, and Electrify. W: R. V. Kozinets, R. Gambetti (red.), *Netnography Unlimited* (s. 3–23). Routledge.
- Krajewski, M. (2013). Przeciwnożoność. Polityki prostoty. *Studia Socjologiczne*, 211(4), 37–50.
- Kreft J. (2019). *Władza algorytmów. U źródeł potęgi Google i Facebooka*. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
- Krzyżanowska, N. (2013). (Krytyczna) analiza dyskursu a (krytyczna) analiza gender: zarys synergii teoretycznej i metodologicznej. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 9(1), 62–84.
- Laclau, E., Mouffe, C. (2007). *Hegemonia i socjalistyczna strategia. Przyczynek do projektu radykalnej polityki demokratycznej* (S. Królak, tłum.). Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP.
- Lamont, M. (1992). *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American Upper-middle Class*. University of Chicago Press.
- Leśniewicz, K., Radiukiewicz, A. (2023). Społeczeństwo obywatelskie w klasowym zwierciadle. *Przegląd Socjologiczny*, 72(4), 111–134. <https://doi.org/10.26485/ps/2023/72.4/5>
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.
- Lieberman, A., Schroeder, J. (2020). Two Social Lives: How Differences between On-line and Offline Interaction Influence Social Outcomes. *Current Opinion in Psychology*, 31, 16–21.
- Majcherek, J. A. (2024). Kontrowersje wokół instynktu macierzyńskiego wobec spadającej dzietności i aktywności seksualnej. *Studia Edukacyjne*, 72, 161–178.
- Makoza, F., Chigona, W., Nyemba-Mudenda, M. (2014). Analysis of Online Media on Social Inclusion in Maternal Health Discourse. *Journal of Health Informatics in Developing Countries*, 8(1), 26–37.
- Marzec, A. (2014). Niczego nie urodzić – obsolety nowoczesności i zawieszenie przymusu (re)produkcji. *Czas Kultury*, 30(6), 20–27.
- Marzorati, R. (2013). Imagined Communities and Othering Processes: The Discursive Strategies of Established Italian Residents in a Milan City Neighbourhood. *Journal of Language and Politics*, 12(2), 251–271.
- McGeechan, G. J., James, B., Burke, S. (2021). “Well that’s the most ridiculous thing I have ever heard! No excuse.” A Discourse Analysis of Social Media Users’ Othering of Non-attenders for Cervical Screening. *Psychology and Health*, 36(3), 290–306. <https://doi.org/10.1080/08870446.2020.1772258>
- Mohd Ali, S. M., Wan Fakhruddin, W. F. W., Wan Adnan, W. N. A., Azizan, E. A. (2024). Discursive Construction of News Reports on People with Mental Illness in Malaysian Online Newspapers. *Journal of Nusantara Studies*, 9(2), 371–401. <https://doi.org/10.24200/jonus.vol9iss2pp371-401>

- Mokrzan, M. (2019). *Klasa, kapitał i coaching w dobie późnego kapitalizmu. Perswazja neoliberalnego zarządzania*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Omyła-Rudzka, M. (oprac.). (2023). Postawy prokreacyjne kobiet. Komunikat z badań nr 3/2023. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Ott, B. L. (2017). The Age of Twitter: Donald J. Trump and the Politics of Debasement. *Critical Studies in Media Communication*, 34(1), 59–68. <https://doi.org/10.1080/15295036.2016.1266686>
- Padley, R. H. (2022). Shame, Discrimination and Disability: Unveiling Narratives of Obesity. *International Journal of Language Studies*, 16(4).
- Peng, A. Y., Hou, J. Z., KhosraviNik, M., & Zhang, X. (2023). “She Uses Men to Boost Her Career”: Chinese Digital Cultures and Gender Stereotypes of Female Academics in Zhihu Discourses. *Social Semiotics*, 33(4), 750–768. <https://doi.org/10.1080/10350330.2021.1940920>
- Przyłęcki, P. (2013). Założenia teorii dyskursu Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe. *Przegląd Socjologiczny*, 62(4), 9–24.
- Radiukiewicz, A. (2025). “Us” vs. “them”: Civicness and Identity Formation in Civil Society Discourse. *Journal of Civil Society*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/17448689.2025.2483746>
- Raffone, A. (2022). “Her Leg Didn’t Fully Load in”: A Digitally-mediated Social-semiotic Critical Discourse Analysis of Disability Hate Speech on TikTok. *International Journal of Language Studies*, 16(4).
- Reisigl, M., Wodak, R. (2017). The Discourse-historical Approach. W: J. Flowerdew, J. Richardson (red.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (s. 87–119). Routledge.
- Rizwan, S. (2022). Discourse, Knowledge and (Hetero)Patriarchy: A Case Study of the Honour Killing of Qandeel Baloch. *Pakistan Journal of Women’s Studies: Alam-e-Niswan*, 29(1), 23–42. <https://doi.org/10.46521/pjws.029.01.0109>
- Rossolatos, G. (2019). On the Discursive Appropriation of the Antinatalist Ideology in Social Media. *The Qualitative Report*, 24 (2).
- Roy, M., Moreau, N., Rousseau, C., Mercier, A., Wilson, A., Atlani-Duault, L. (2020). Ebola and Localized Blame on Social Media: Analysis of Twitter and Facebook Conversations During the 2014-2015 Ebola Epidemic. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 44(1), 56–79. <https://doi.org/10.1007/s11013-019-09635-8>
- Sandst, L. (2024). Power, Language and Visibility Defining the Linguistic Landscape. W: S. Henricson, V. Syrjälä, C. Bagna, M. Bellinzona (red.), *Sociolinguistic Variation in Urban Linguistic Landscapes*, 12, s. 51–68. Finnish Literature Society. <http://www.jstor.org/stable/jj.14962433.7>
- Shumar, W., Renninger, K. A. (2004). On Conceptualizing Community. W: K. A. Renninger, D. M. D. Silva (2017). The Othering of Muslims: Discourses of Radicalization in the “New York Times”, 1969–2014. *Sociological Forum*, 32(1), 138–161. <http://www.jstor.org/stable/26626064>
- Skowronek, B. (2019). Media społecznościowe – nowe oblicze komunikacji medialnej. *Social Media: A New Face of Media Communication*, 97–105.

- Starzyński, M. (2023). *Antynatalizm. O niemoralności płodzenia dzieci*. Towarzystwo Naukowe im. Stanisława Andreskiego.
- Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Szpunar, M. (2004). Społeczności wirtualne jako nowy typ społeczności – eksplikacja socjologiczna. *Studia Socjologiczne*, 2(173), 95–135.
- Szymczak, E. (2014). Instynkt macierzyński – mit czy rzeczywistość? Refleksje wokół rozproszenia (powołania) kobiet w XXI wieku. *Studia Edukacyjne*, 33, 227–241. <https://doi.org/10.14746/se.2014.33.12>
- Tomaszewska, J. (2017). O próbach nawracania na rodzicielstwo. Doświadczenia osób bezdzietnych z wyboru. *Zeszyty Etnologii Wrocławskiej*, 1(26), 125–142. <https://doi.org/10.23734/zew.2017.125.142>
- Twenge, J. M., Sherman, R. A., Wells, B. E. (2017). Declines in Sexual Frequency among American Adults, 1989–2014. *Archive of Sexual Behavior*, 46(8), 2389–2401. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-0953-1>
- Twenge, J. M. (2024). *Pokolenia. Prawdziwe różnice między pokoleniami X, Y, Z, baby boomersami i cichym pokoleniem oraz co one oznaczają dla przyszłości zachodniego świata*. (A. Nowak-Młynikowska, tłum.). Wydawnictwo Smak Słowa.
- Tymicki, K. (2021). Wykorzystanie teorii klas społecznych do analizy zachowań i postaw związanych z prokreacją i rolami płci. *Studia Demograficzne*, 180(2), 33–64.
- Udupa, S., Pohjonen, M. (2019). Extreme speech and global digital cultures -- Introduction. *International Journal of Communication*, 13, 19.
- Van Dijk, J. A. (1997). Virtual Communities. *Trends in Communication*, 1(1), 39–63.
- Van Dijk, T.A. (1987) *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249–283.
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical Discourse Analysis. W: J. Flowerdew, J. Richardson (red.), *Handbook of Critical Discourse Analysis* (s. 466–485). Routledge.
- del Vicario, M., Vivaldo, G., Bessi, A., Zollo, F., Scala, A., Caldarelli, G., Quattrociocchi, W. (2016). Echo Chambers: Emotional Contagion and Group Polarization on Facebook. *Scientific Reports*, 6. <https://doi.org/10.1038/srep37825>
- Villicana, A. J., Garcia, D. M., Biernat, M. (2017). Gender and Parenting: Effects of Parenting Failures on Evaluations of Mothers and Dathers. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(6), 867–878. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/1368430215615683>
- Wellman, B., Gulia, M. (2018). Net-surfers Don’t Ride Alone: Virtual Communities as Communities. W: B. Wellman (red.), *Networks in the Global Village* (s. 331–366). Routledge.
- Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. *Methods of Critical Discourse Analysis*, 2(1), 1–33.
- Wodak, R. (2011). The Discourse-historical Approach. W: R. Wodak, M. Meyer (red.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 63–94). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9780857028020.d6>

- Więckiewicz, B. (2023). Postawy prokreacyjne młodych Polaków. W: P. T. Nowakowski (red.). *Jaka jest współczesna młodzież?* (s. 159–170). Instytut Badań Edukacyjnych.
- Wiggins, B. E., Bowers, G. B. (2015). Memes as Genre: A Structurational Analysis of the Memescape. *New Media & Society*, 17(11), 1886–1906.
- Yerlikaya, T. (2019). Critical Discourse Analysis and Social Media: New Approaches in Critical Discourse Analysis Studies. *Igdir University Journal of Social Sciences*, 18, 193–209.
- Zapffe, P. W. (2013). Ostatni mesjasz. *Analiza i Egzystencja. Czasopismo filozoficzne*, (21), 5–19.
- Zych, A. (2023). Antynatalizm jako reakcja na sytuacje graniczne. W: D. Kobyłański (red.), *Człowiek w sytuacji granicznej. Wybrane zagadnienia* (s. 81–97). Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph.